

We zijn er bijna.....

Beste leden,

Het jaar 2020 stond in het teken van 75 Jaar Vrijheid. Dat zou groots gevierd worden. Het mocht niet zo zijn. Het coronavirus deed zijn intrede en was niet van plan snel te vertrekken. Lezingen en ons jaarlijkse uitstapje vervielen. Onze vrijheid werd door maatregelen om het virus terug te dringen ingeperkt. Maar hoe jammer en hoe erg ook, het is niets vergeleken met wat er in die vreselijke jaren van de Tweede Wereldoorlog gebeurde. In het herdenkingsjaar zijn volgens een tijdslijn verhalen over gebeurtenissen in Wassenaar geplaatst in de Wassenaarse Krant en op onze website. De oorlogsjaren werden overheerst door kou, honger en angst. Hoe comfortabel hebben wij het nu wel niet? Er is voldoende voedsel, thuis stoken we het lekker warm en kijken in een comfortabele stoel naar de tv. We kunnen met elkaar communiceren via telefoon, vergaderen via de pc en zelfs nog voorzichtig bij elkaar op bezoek.

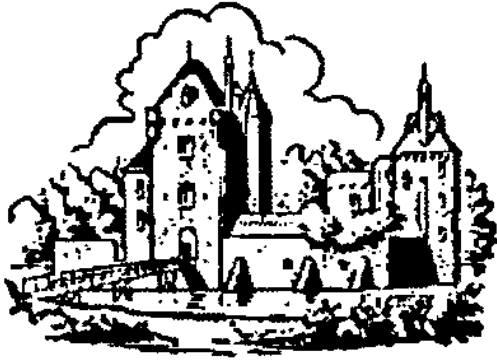
Ondanks de beperkingen konden we afgelopen jaar toch een aantal activiteiten organiseren om u op de hoogte en bezig te houden. Zo werd een uitgebreide nieuwsbrief rondgestuurd, waren er twee uitdagende quizen en in het najaar kon tweemaal een architectuurwandeling over de Konijnenlaan worden gemaakt. En op 6 oktober vond in klein gezelschap de uitgestelde algemene ledenvergadering plaats, al was het wel zonder de gebruikelijke diashow na afloop.

Hoogtepunt echter, was de aanbidding op 4 mei van het Ereboek Wassenaarse slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog aan de burgemeester. Door de Werkgroep Namenlijst, waarvan twee van onze bestuursleden lid zijn, is enorm veel werk verzet om dit boek te realiseren. Zodra de renovatiewerkzaamheden van Raadhuis de Paauw voltooid zijn, krijgt het Ereboek een mooie plaats in de hal.

U ziet, er waren in het afgelopen jaar dus ook diverse lichtpunten. We moeten nog even doorbijten, maar als het een beetje meezit zien we elkaar later dit jaar weer ouderwets gezellig bij een lezing of ander leuk evenement.

Hou vol, we zijn er bijna. Blijf gezond!

Marian van Rossem, voorzitter

De Historische Vereniging Oud Wassenaer

Ereleden

Mevrouw F.M.L. van Toor - van Buiren
De heer Ir. A.J. Niphuis
De heer E.M.Ch.M. Janson
De heer R. van Lit

Samenstelling bestuur per 31 december 2020

voorzitter	M.J.H. (Marian) van Rossem-Zuurmond
vicevoorzitter	R. (Robert) van Lit
secretaris	C.N.J. (Kees) Neisingh
penningmeester	M.A.C.W. (Mariëtte) van Lit-Pieterse
lid	A.H.P. (Ton) van den Berg
lid	A. (Albert) Clobus
lid	P.L.M. (Peter) Kortekaas

Bibliotheekcommissie

Commissieleden : de heren A.H.P. van den Berg en A.J. Niphuis

Kascommissie

Leden: mevrouw W.A. Alting
de heer A.P.C. Kortekaas

Reserve-lid: mevrouw L.T. Herrebout

Redactie Actueel Verleden

Eindredacteur: de heer A.J. Niphuis
Redactie: de heren C.D. Eisma, E.M.Ch.M. Janson en
R. van Lit

Excursiecommissie

Mevrouw M.A.C.W. van Lit – Pieterse
Mevrouw M.J.H. van Rossem - Zuurmond

Vitrinecommissie

Voorzitter: de heer P.L.M. Kortekaas
Commissieleden: de heer R. van Lit en externe leden

Werkgroep Grenswijzigingen

Voorzitter: de heer J.T. Schiferli

Werkgroep Wassenaar '40- '45

Voorzitter: de heer R. van Lit
Leden: de heer F.R. Hazenberg
de heer C.N.J. Neisingh

Ledenbestand per 31 december 2020

In 2020 verwelkomden wij 7 nieuwe leden. Door overlijden en opzeggingen verloren wij er echter 22.

Aan het eind van het verslagjaar bedroeg het ledental 293 en was de samenstelling van het ledenbestand als volgt:

Erelid	4
Buitengewoon lid	3
Echtpaar/samenwonenden (72)	144 (€ 20 per jaar)
Individueel lid	142 (€ 15 per jaar)

Bestuursactiviteiten en vertegenwoordigingen

Het bestuur kwam in 2020 drie keer in een vergadering bijeen. Na de eerste reguliere vergadering van 21 januari werd de tweede fysieke bijeenkomst van 18 maart vanwege de coronamaatregelen afgezegd, maar het bestuur hield wel via e-mail en telefoon nauw contact met elkaar. Op 25 juni kon in de tuin van de voorzitter eindelijk veilig vergaderd worden. Daarna volgden alleen nog maar digitale beraadslagingen. Naast de voorbereidingen van de Algemene Ledenvergadering, eerst voor 15 april en daarna voor 6 oktober, stonden de besprekingen vrijwel geheel uit Covid-19 gerelateerde gevolgen voor de vereniging.

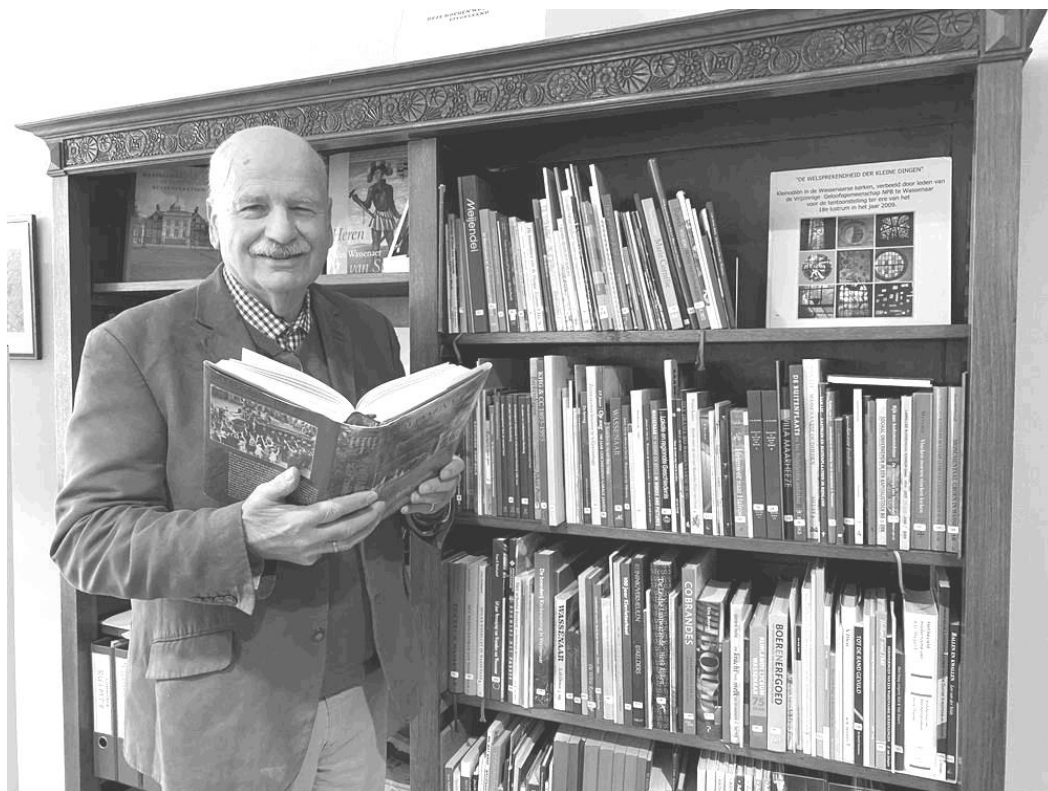
56e Algemene ledenvergadering

De jaarlijkse ledenvergadering was voorzien voor 15 april 2020, maar moest worden uitgesteld. Op 6 oktober 2020 werd de vergadering gehouden. Daarbij waren 17 leden aanwezig.

De notulen van de 55e Algemene ledenvergadering, gehouden op 23 april 2019, werden goedgekeurd.

Het jaarverslag over 2019 werd vastgesteld na aanbrengring van de door de heer Niphuis schriftelijk gestelde opmerking dat er – in strijd met wat er in het concept was geschreven – na de cursus Architectuur in Wassenaar geen bus-excursie heeft kunnen plaatsvinden. De financiële jaarstukken werden goedgekeurd, het bestuur werd gedechargeerd. De begroting 2020 werd goedgekeurd. De kascommissie 2020 werd benoemd, bestaande uit de leden: mevrouw W.A. Alting en de heer A.P.C. Kortekaas, met als reserve lid mevrouw L.T. Herrebout.

Volgens het rooster aftredend waren in 2020: de heren Ed Janson en Jacques Schiferli. Zij hadden zich niet herkiesbaar gesteld. Het bestuur stelde aan de ledenvergadering voor om de heer Albert Clobus als lid van het bestuur te benoemen. Er waren geen tegenkandidaten gesteld zodat benoeming onder goedkeurend applaus plaatsvond.

Jacques Schiferli. (Foto: Mariëtte van Lit)

Ed Janson ontving op 22 april 2014 het erelidmaatschap van de Historische Vereniging Oud Wassenaar en de legpenning van de Gemeente Wassenaar uit handen van burgemeester drs. J. Hoekema. (Foto: Mariëtte van Lit)

Door de strikte coronamaatregelen vond na de pauze niet de gebruikelijke diavoorstelling plaats, die anders door zoveel leden wordt bijgewoond.

De Warenar

Stand van zaken begin februari 2021 (door Marian van Rossem)

De Warenar is door jarenlang achterstallig onderhoud dringend aan renovatie toe. De coalitie was bereid daartoe een eenmalige investering te doen, op voorwaarde dat de subsidie zou kunnen stoppen. Aldus besloot de gemeenteraad op 28 januari 2020 de mogelijkheden tot herontwikkeling van de locatie Warenar nader uit te werken.

De projectleider gaf op 13 januari dit jaar aan de leden van de gemeenteraadscommissie Sociaal Domein een presentatie van de bevindingen. Gedurende het afgelopen jaar zijn vier varianten bekeken en heeft men een participatieproces met omwonenden en andere belanghebbenden doorlopen.

Uit onderzoek van de varianten is het volgende naar voren gekomen:

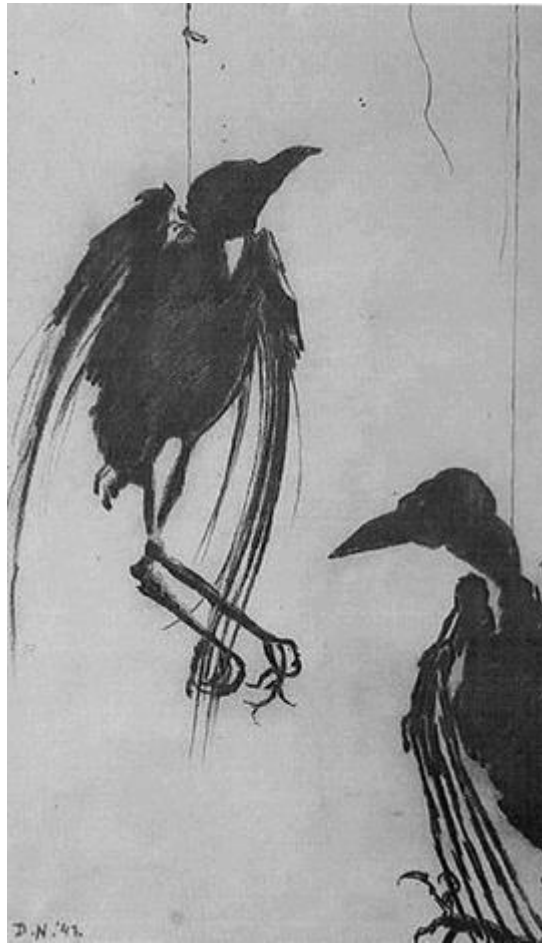
1. Transformatievariant: sloop, met behoud van de voorgevel (gemeentelijk monument), en bouw van 14 huurwoningen
Deze variant leidt tot een groot exploitatieverlies en tot onrealistisch hoge huren.
2. Optimalisatievariant: begane grond uitbreiden om woningen te realiseren, kantoren op de eerste verdieping.
Ook deze variant is financieel niet haalbaar.
3. Patronaatsvariant: de parochie krijgt de Warenar en het theater in eigendom, en de SBW (Stichting Beheer Warenar) doet in principe de exploitatie daarvan.
Het gebouw blijft behouden, met een functie als parochiehuis, sociale huurwoningen en kantoren. Dit lijkt een bijna rendabele ontwikkeling.
4. De Nulvariant: er verandert helemaal niets aan de Warenar.
Er is achterstallig onderhoud en een verlies vanwege subsidie theaterfunctie. Het verlies moet door maatschappelijke partners gedekt worden.

De conclusie is dat grote investeringen niet rendabel zijn en niet kunnen worden terugverdiend vanwege de maatschappelijke functies van de Warenar. Marktpartijen willen dit project niet zonder overheidssteun oppakken. Ook is er geen maatschappelijk draagvlak voor varianten 1 en 2. Er zijn nu nog twee marktpartijen over, te weten de Parochie en de Stichting Beheer Warenar.

Het advies is om de Patronaats- en Nulvarianten verder te onderzoeken, waarbij de dorpshuisfuncties behouden blijven.

Enkele gestelde vragen

Houtskooltekening

Graag stel ik me kort aan u voor. Ik ben Jan Nekkers en verzamel, samen met mijn vrouw, kunst op papier (tekeningen, aquarellen en grafisch werk). Voor ons is niet alleen het kunstwerk interessant, maar ook het verhaal er achter (de provenance). Daarvoor speuren we met regelmaat het internet af en zijn op deze manier aan uw naam gekomen, in onze zoektocht naar achtergrondinformatie over een werk wat recent in ons bezit is gekomen. Het gaat om een houtskooltekening van Dirk (Hidde) Nijland (1881-1955) (zie bijgaande afbeelding). De tekening is gemaakt in 1942 en de brief die achter op de lijst is geplakt, is gedateerd op 25 - VII - '42.

Tekst brief achterzijde tekening:

Beste Oosten

Wat we allemaal zeggen wilden, nadat we dat nieuwe adres kregen

.....

We sturen maar een tekeningetje en vertrouwen dat het ook nog een plaats zal krijgen in het oude huis. Het is onnodig dit te zeggen, toch geef ik jullie de verzekering van onze onveranderde gevoelens van vriendschap en sympathie Tevens (?) ons beider hartelijke groeten

Het zijn hangende vogelskeletten. Het soort afbeelding dat Nijland maakte tijdens de 1ste W.O. en ook tijdens het begin van de 2de W.O. Nijland woonde van 1919 tot 1943 in Wassenaar (Rose Huisje, ontw.: M.J. Granpré Molière).

Antwoord: *wij hebben het raadsel niet kunnen ontrafelen.*

Duindigt en Persijn 17e eeuw

Van Barbara Askamp

Afgelopen donderdag ben ik in het archief van Wassenaar geweest, om op zoek te gaan naar mijn voorouder. Ik heb hem gevonden en kwam erachter dat hij Tuijnman was op het huidige Duindigt. Ik vind op Duindigt.com, het volgende:

In april 1620 verkocht Adam Aryszn Groen Duindigt aan Heynrich Poths. De nieuwe eigenaar is griffier van het Hof van Holland. Het was usance dat bij de verpachte boerderij een (heren) huis werd gebouwd om de zomer maanden door te brengen. De pachter had de plicht de heer te onderhouden en de pacht werd dan ook meestal in natura voldaan. Wanneer Poths de gronden weer van de hand doet, is onbekend. Een andere naam duikt op in 1637, toen Mr Andries de Witt overleed en Duindigt naliet aan zijn dochter Johanna, die in datzelfde jaar trouwde met Maarten van Persijn. Hun dochter Anna komt in het bezit van Duindigt in 1666, toen haar vader overleed. In deze periode is Duindigt reeds gegroeid. Op de kaart van Delfland uit het midden van de 20e eeuw met de titel "landen tussen 's-Gravenhage en de landscheiding begrensd door de Zeewering, Landscheiding, Veenpolder en 's-Gravenhage" staan drie gebouwen op de grond van Duindigt. Dit wordt bevestigd door de kaart van Jan Janszn Dou van het Hoogheemraadschap Rijnland, waarvan de eerste druk uit 1647 deze drie gebouwen ook aangeeft. Anna van Persijn trouwde met Rochier van den Honert. Hij heeft het land uitgebreid en heeft zijn bezittingen voorzien van aanplantingen, een doolhof, moestuinen en een sterrenbos naar het voorbeeld van zijn schoonvaders buitenplaats Persijn te Wassenaar. In 1685 overleed Rochier van den Honert, zijn zoon Johannes erft dan Duindigt.

Mijn voorouder was in 1681/1682/1683/1684 tuinier op deze locatie en huurde zelf grond om te verbouwen in oktober 1685. Kunt u mij iets meer

vertellen over deze locatie of heeft u kaarten anders dan hier vermeld? Ik wil graag wat achtergrondinformatie voor mijn stamboom.

Antwoord van Ed Janson:

In de bundel "Wassenaar.....Toen" (1982) heb ik op pag. 139 t/m 165 de geschiedenis van het landgoed Duindigt beschreven. De tekst die mevrouw Askamp aanhaalt, komt uit dit artikel. In dezelfde bundel beschrijf ik op de pagina's 193 t/m 200 de bezittingen van de familie Jochems en haar voorgangers. Meer informatie is mij niet bekend. De gegevens heb ik indertijd gehaald uit het Algemeen Rijksarchief in Den Haag. Misschien vindt mevrouw Askamp in genoemde bundel de informatie die zij zoekt.

Allemansbos

Van Erik Ruigrok

Tijdens genealogisch onderzoek van mijn familie blijkt de oudste voorouder in 1500 een woning verkregen te hebben zuidwaarts van Allemansbos onder Wassenaar. Is u iets bekend over de ligging van Allemansbos? Op oude kaarten komt niets voor. In een oud document van rond 1600 wordt wel geopperd dat huis Percijn ook wel de Haerbrouck of Allemansbos werd genoemd. Sinds Persijn rond 1550 is gebouwd zou Allemansbos kunnen duiden op de naam die de plek voor 1550 had. Graag zou ik van u horen.

Antwoord van Albert Niphuis

Bij het woord 'Allemansbos' zie ik geen verband met wat ik over het ambacht Wassenaar zoal tegenkwam. Maar het doet nogal denken aan het Allemansgeest, sedert 1822 Berbice, in Voorschoten. Dhr. Ruigrok schrijft ".....de oudste voorouder in 1500 een woning verkregen te hebben zuidwaarts van Allemansbos onder Wassenaar." Het zou denk ik nuttig zijn om wat dit betreft een transcriptie van de originele tekst te zien. Niet helemaal duidelijk is nu wat is bedoeld met "onder Wassenaar". Gaat het om ligging in het ambacht Wassenaar? Of kan bedoeld zijn dat het om ligging in een heerlijkheid onder een Van Wassenaar gaat? In dat laatste geval zou er een verband met het latere Berbice kunnen zijn. Maar nogmaals, bij lectuur over Kasteel Persijn heb ik nooit zoiets als 'Allemansbos' aangetroffen.

Cralingen kapel

Van Jan Kees van Kralingen

Ik weet niet of u weleens vragen krijgt via de email. Wie zou mij iets meer kunnen vertellen over de "Cralingen Kapel" in dorpskerk Wassenaar? Is dit de huidige consistorie (aan de zuidkant)? of de ruimte aan de noordkant? Waarom waren er kapellen in het kerkgebouw en welke functie deze? Welke personen met achternaam van Cralingen waren er in Wassenaar?

Antwoord van Ed Janson:

De kapel van Cralingen is de huidige consistoriekamer. Wij nemen aan dat deze is gesticht door Gillis van Cralingen, sinds 1406 heer van het ambacht en het kasteel Zuidwijk. Deze werd in 1396 tot ridder geslagen. Hij overleed in 1441. Kort voor of vlak na zijn overlijden werd deze kapel gebouwd. Gillis van Cralingen werd in deze kapel begraven. Men stichtte in deze tijd een kapel in of aan de kerk voor het zielenheil van de stichter. In 1528 deed Floris van Cralingen deze kapel over aan Aelbrecht van Raephorst. Ik hoop dat je hier wat aan hebt. In het door ons (Robert van Lit, Johan Goudeau en mijzelf geschreven boek "uit de geschiedenis van de dorpskerk" (1992) is meer informatie te vinden.

Familiennaam Van Cralingen

Van Jan Kees van Kralingen

Jullie vereniging weet veel over geschiedenis van Wassenaar. Ik heb daarom eigenlijk nog wel een vraag over de familiennaam Van Cralingen

(Kralingen en Gravenweg Verheul. Iets over Slot Honingen en zijne vroegere bezitters Reijn J.) Men zegt in deze boeken dat het geslacht de heren van Cralingen (slot Honingen) in Rotterdam in de mannelijke lijn is uitgestorven (overgegaan in geslacht van Assendelft). Onze familielijn komt uit Dammes Arijszoon (Ariens) 1610 - 1648 (Spijkenisse).

Er zijn ook onderzoekers (lees door mij gevonden websites) waarin vroeg middeleeuwse geslacht (door u genoemde Gillis) met de latere Cralingers in Spijkenisse hebben weten te koppelen (omgeving Spijkenisse) arij pieterz van cralingen =>

<https://www.genealogieonline.nl/stamboom-vriesen/R1760.php>

(omgeving Wassenaar Voorschoten) gillis van cralingen =>

<https://www.genealogieonline.nl/genealogie-richard-remme/I103984.php>

Maar in Rotterdam geslacht wordt volgens ook de naam Gillis genoemd ook met een kapel in de Sint Laurenskerk;

<https://bramhoeijenbos.weebly.com/stamboom-familie-van-kralingen.html>

Kunt u iets proberen te vertellen over twee onderstaande vragen of eventueel wat aanwijzingen om dit verder te onderzoeken.

Hoe waarheidsgetrouw is de koppeling tussen Cralingens Spijkenisse en Cralingens Wassenaar Voorschoten? Hoe is de relatie met de heren van Cralingen in Rotterdam (aan de Honingendijk) en door u genoemde Gillis van Cralingen in Wassenaar?

Antwoord Ed Janson: *De volgende gegevens heb ik kunnen vinden in mijn boek "Uit de geschiedenis van Wassenaar" en het Aardrijkskundig woordenboek van AJ van der AA (rond 1845):*

Het huis Kralingen (in de literatuur wordt de naam met een K geschreven), werd later Slot Honingen genoemd. Het bestond al in het eind van de 13^e eeuw. Op last van het stadsbestuur van Rotterdam werd het huis in 1426 ontmanteld, opdat de Hoeken zich er niet zouden vestigen. In 1672 is het, bij de nadering van de Fransen in dit rampjaar, deels gesloopt.

In 1573 is Willem, Heer van Lumey, Graaf van der Mark (bijgenaamd "het zwijn der Ardennen") om zijn begane wreedheden tijdens de Tachtigjarige Oorlog, oplast van de Staten in Delft gevangengenomen en op het kasteel Honingen gevangengezet. In 1674 zijn de restanten van dit zeer sterke slot door de Rotterdammers verder afgebroken.

Gillis van Cralingen is rond 1370 geboren uit het huwelijk van Willem van Cralingen en Margaretha van Zuidwijk. Zij was de dochter van Dirc van Zuidwijk en Heylewif. Op 11 juni 1369 bezegelden Willem van Cralingen en Margaretha van Zuidwijk het testament van hun (schoon)moeder Heylewif van Zuidwijk. Willem

van Cralingen overleed in of kort na 1405 en liet 2 zoons na: Gillis en Daniel. Gillis trouwde met een dochter van Dirc van Swieten. Na haar overlijden hertrouwde hij met Gijsberta van Raephorst. Hij wordt in 1395 genoemd als baljuw van Noord-Holland en in 1408 is hij baljuw van Woerden. Tijden de Hoekse en Kabeljauwse twisten kiest hij, samen met zijn broer Daniel, uiteindelijk de zijde van Jan, de elect van Luik in de opvolgingsstrijd van dienst nicht Jacoba van Beieren. Op 10 februari 1421 wordt hij aangesteld als baljuw van 's Gravesande en op 1 oktober 1425 komt hij voor als baljuw van Rijnland.

Testament uit 1721

Tijdens mijn onderzoek naar familie ben ik twee testamenten tegengekomen waarin gesproken wordt over bewoning in Wassenaar. Hoewel ik allerlei bronnen heb geraadpleegd, kom ik niet veel verder en leg ik ze graag aan u voor. Ik zal 2 stukjes citeren en hoop dat u mij iets meer kunt vertellen over de plek waar de huizen gestaan hebben of misschien nog wel staan. Het betreft een testament van 18 januari 1721.

de eerbaere Menaksie Cornelsiz vander Bol
weduwe wijlen Jacob Jansz van Duijn, wonende
aan het Huijs ten Dijn onder de Baronije

aan haar soon Teunis Jacobsz van Duijn
Het huijs ende erff staende ende gelegen aan
het huijs ten Deijl, waarinne zij testatrice alsnu
is wonende alsmede het huijs en erff daar
agter aan het geene als nu verhuijrt wert, alsmede
de hooijbergh en dertigh roeden lant daer op
dezelve is staende, item mede nog de teeltuijn
groot t saemen omtrent vier mergen lant
met alle t geene daar inne is staende en
wassende "gelegen onder de baronij van Wassenaer" benevens
de tuijn gereetschappen

en de schuijt met zijn toebehoren, des de gemalde
Nu heb ik wel wat gevonden over restaurant Den Deijl, maar het
lijkt mij onwaarschijnlijk dat er in dit testament sprake is van
hetzelfde gebouw. Ik kan me wel voorstellen dat er ooit een
herberg heeft gestaan.

Ik hoop dat u iets meer kunt vertellen over de ligging en historie.

Wellicht weet u ook iets meer over het begrip:

Gelegen onder de baronij van Wassenaer.

Antwoord van Robert van Lit

De exacte plaats van het huis dat u noemt is niet op grond van uw gegevens aan te wijzen. Blijkbaar stond het huis min of meer naast het Huis ten Deijl. Dat was een grote herberg aan de huidige Rijksstraatweg, even ten noorden van de Lange Kerkdam. Deze herberg is in de 19de eeuw verbouwd tot landhuis en iets meer naar het noorden is toen een nieuwe herberg gebouwd, later bekend als Den Ouden Deijl. Er was ook nog een herberg De Nieuwen Deijl op de hoek Rijksstraatweg/ Lange Kerkdam. Uw huis is niet bewaard gebleven, want er staat geen enkele bebouwing aan Den Deijl die ouder is dan de 19de eeuw.

Wassenaar was in de 18de eeuw een baronie omdat de ambachtsheerlijkheid Wassenaar en Zuidwijk eigendom was van de familie Van Wassenaer, waarvan de leden van oudsher de titel baron (en barones) voerden. De Van Wassenaers hadden als ambachtsheren zekere rechten, zoals het benoemen van bepaalde functionarissen, het recht van de rechtspraak en het innen van locale aanslagen. In de 19de eeuw zijn die rechten vervallen.

Een aanvullende vraag over het testament van 1721

Heeft de vereniging fotokopieën of transcripties van het verpondingsregister uit de 17e en 18e eeuw? Dan zou ik erachter kunnen komen of er belasting betaald werd.

Antwoord van Albert Clobus

De stukken met betrekking tot de verponding van de ambachten Wassenaar en Zuidwijk zijn onderdeel van de oude archieven (tot 1895) van de gemeente Wassenaar.

Het gaat om ruim 250 inventarisnummers die een periode van 1581-1810 omvatten. Er is geen moderne nadere toegang, maar sommige gaarboeken hebben een eigentijdse naamindex.

Alle stukken zijn in te zien op het gemeentearchief in De Paauw. Wegens de Corona pandemie is het archief echter zeker tot het voorjaar 2021 gesloten. Fotokopieën of transcripties heb ik nooit gezien. Voor zover mij bekend zijn de inventarisnummers die betrekking hebben op de verponding evenmin gedigitaliseerd.

Toevallig heb ik echter wel enkele gegevens over het pand dat genoemd werd in het door mevrouw Schaap getranscribeerde testament dd. 18 januari 1721.

In het “Quohier” dat in 1734 werd opgesteld naar aanleiding van een “redres” (herziening) van de verponding [inv.nr. 355], is vermeld onder nummer 179: de weduwe Jacob Jansz. van Duijn 2:13:-.

De belasting die de weduwe per jaar moest betalen was dus 2 gulden en 13 stuivers. Deze som was gebaseerd op een percentage van de (getaxeerde) jaarlijkse huurwaarde van het huis. Dat percentage was in 1734 de 12de penning, ofwel 8 1/3% [F.N. Sickenga, Bijdrage tot de geschiedenis der belastingen in Nederland, Leiden 1864, blz. 334].

In het kohier is niets vermeld over de aard van de panden. De hoogte van de belastingaanslag zegt hoogstens iets over de relatieve omvang van de huizen. Vergelijkingen met nu nog bestaande panden zijn wat riskant, omdat we de taxatiecriteria van destijds niet kennen en evenmin weten wat er intussen allemaal veranderd is aan een huis wat we nu zien. Met deze slagen om de arm toch een voorbeeld. De thans nog bestaande boerderij Oostdorperweg 201. Zelfs als we de 19e--eeuwse bijgebouwen wegdenken, blijft er een flink huis over. In 1734 bedroeg de belastingaanslag over deze boerderij 1 gulden en 17 stuivers. We kunnen op grond hiervan – denk ik – wel veilig aannemen dat het huis van de weduwe Jacob Jansz. van Duijn een flinke omvang had. Althans voor een “gewone” boerderij of woning. Landhuizen als de Paauw werden meestal voor tien gulden of meer per jaar aangeslagen.

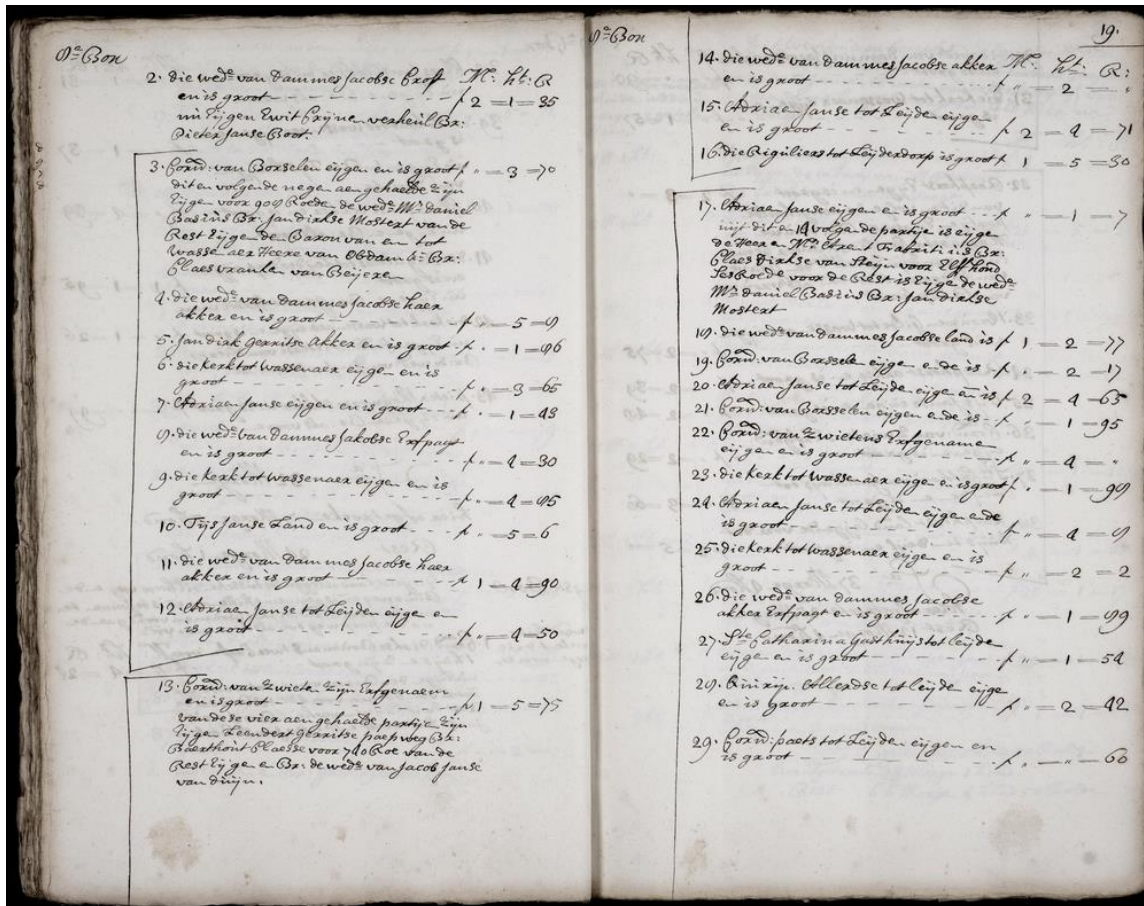
Op basis van het verpondingsnummer kan – in combinatie met andere gegevens – ook iets meer gezegd worden over de locatie van het huis. Dit stond aan de huidige Rijksstraatweg pal noordoost van de toenmalige herberg “Den Deijl”, die genoemd is in het testament. De herberg was waarschijnlijk een stuk groter dan het huis van de weduwe. Voor de herberg moest namelijk jaarlijks 9 gulden en 3 stuivers belasting afgedragen worden. Herbergier Matthijs Brans werd in het laatste kwart van de 18e eeuw ook eigenaar van het pand van de weduwe Jacob Jansz. van Duijn. Het lijkt erop dat Brans het huis op enig moment verenigd heeft met zijn herberg. In elk geval is op het kadastrale minuutplan (getekend 1822) nog maar één bouwblok te herkennen (sectie B derde blad, perceel B 1040).

Robert van Lit schreef al dat de ooit zo beroemde herberg medio 19e eeuw gesloopt is en vervangen door een nieuwgebouwd buitenhuis, de hofstede “Duinoord”. Op zijn beurt werd dit buitenhuis in 1930 afgebroken. Het laatste adres was

Rijksstraatweg 346. Dit was min of meer ter plaatse van het tegenwoordige nummer 346.

Robert van Lit schreef ook dat er helemaal niets meer over is van de oudere gebouwen aan Den Deijl. De situatie daar is ten opzichte van 18e en 19e eeuw onherkenbaar veranderd. Er bestaat echter een afbeelding uit 1728 waarop – rechts van de herberg – het huis uit het testament moet zijn afgebeeld (zie hierna).

Tot slot nog iets over de in het testament genoemde “teeltuijn”, groot ongeveer vier morgen. Deze is vermoedelijk genoteerd in het morgenboek van Rijnland, de achtste bon, in 13 t/m 16. Het Hoogheemraadschap van Rijnland heeft de morgenboeken gedigitaliseerd. Een plaatje van de bewuste bladzijde uit het morgenboek van 1720 is bijgevoegd. Het lokaliseren van land op basis van de informatie in de morgenboeken is erg lastig door het ontbreken van kaarten waarop de begrenzingen van de bonnen zijn aangegeven. Mijn voorzichtige inschatting is dat we de “teeltuijn” moeten zoeken in het gebied tussen de Rijksstraatweg, de Papeweg, de Vinkenlaan en het terrein van tuincentrum “De Bosrand”.

Oud Archief Rijnland, Morgenboek Wassenaar 1720, inv.nr. 8258b, fo. 18v en 19

Boerderij gezocht

Boerderij gezocht (detail).

Van Arnd Bezoen

Hopelijk mag ik u vragen een blik op bijgevoegde foto's van een stukje Wassenaar uit 1949 te werpen. Het is een olieverflandschap van Ernestine Lechner-Oosterman, ergens noordoost van het dorp (Kokshornlaan?) geschilderd, vanaf een stek waar zij meer gewerkt heeft, daar bestaan grote aquarellen van. Ook na zorgvuldig zoeken in de bibliotheek kan ik de precieze plek niet identificeren. Is de boerderij misschien gesloopt? Zoek ik verkeerd? Als u uw licht daar over wilt laten schijnen, zou ik u zeer dankbaar zijn. Met vriendelijke groet,

Antwoord van Peter Kortekaas: *Geen van onze bestuursleden kan helaas bij benadering zeggen waar het schilderij geschilderd is. Het spijt mij u dit bericht te moeten sturen.*

Potloodtekening

Ik heb al sinds 50 jaar een potloodtekening in mijn bezit die ik mocht ontvangen van een oude dame die woonachtig was in een verzorgingshuis te Delft. Heb mij als kind lovend uitgelaten over de tekening en na het overlijden van de oude vrouw is dit aan mij toebedeeld. Het is een tekening van "oud" Wassenaar door W. Koolhoven. Ik heb geen idee uit welk jaar, maar het lijkt op een wintertafereel. Wellicht kent iemand de kunstenaar en heeft men belangstelling voor dit werk. De afmetingen zijn 30X40 cm.

Antwoord van Robert van Lit

Een kunstenaar W. Koolhoven is niet te vinden. Wel woonde er lange tijd een familie Koolhoven aan de Zijdeweg nr. 1. Ik neem aan dat de tekenaar een amateur was. Hij of zij heeft denkkelijk de bekende kleurenets van H.E. Roodenburg uit 1951 nagetekend, die geeft nagenoeg hetzelfde (besneeuwde) beeld. De tekening lijkt me niet iets voor ons en ook niet voor het gemeentearchief.

Reactie:

Hartelijk dank voor de bemiddeling, ik stel uw beiden antwoord erg op prijs. Ik ben inmiddels in contact met een familielid van W. Koolhoven, die zelf in Delft woonde.

Het lijkt te kloppen en ik zal de familie het tafereeltje schenken.

Zoals eerder gezegd, het heeft weinig waarde, anders dan de emotionele waarde.

Door Oud Wassenaar (mede) georganiseerde evenementen

75 jaar leven in vrijheid

Vanaf september 2019 stond ons land een jaar stil bij 75 jaar leven in vrijheid. De Tweede Wereldoorlog eindigde in Europa met de Duitse capitulatie in mei 1945 en in Azië op 15 augustus 1945. Voor Nederlands-Indië braken daarna nog vijf moeilijke jaren aan, eindigend met de Soevereiniteitsoverdracht aan de Republiek Indonesië in december 1949.

Wat gebeurde er precies 75 jaar geleden in Wassenaar?

Op basis van dagboekfragmenten, officiële documenten, krantenartikelen en andere publicaties, stonden wij van tijd tot tijd stil bij belangrijke en minder gewichtige gebeurtenissen van 75 jaar geleden. Veel informatie is afkomstig uit het in 1995 verschenen boek 'Wassenaar in de Tweede Wereldoorlog', uit de archieven en dagboeken. Het onderzoeksproject Slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog in Wassenaar geeft informatie over de gevallen. De Namenlijst is via de website van de vereniging te raadplegen onder het tabblad Publicaties [Redactie: in 2021 wordt op de website een speciaal tabblad ingericht met aan de Tweede Wereldoorlog gerelateerde informatie]

Kees Neisingh schreef 58-wekelijkse verslagen, die in de Wassenaarse Krant en op de website werden gepubliceerd.

Ook verleende Kees Neisingh medewerking aan een herinnerings-fietsroute rond voormalig vliegveld Valkenburg. Op enkele markante plaatsen zijn informatieborden geplaatst.

28 februari Bezoek aan Nooit gebouwd Den Haag

Een stad is nooit af. Altijd wordt er wel ergens gebouwd of gebroken. Toch lijkt het vaak vanzelfsprekend dat de stad is zoals hij is. We staan er nauwelijks bij stil dat vertrouwde stadsgezichten, gebouwen, parken en monumenten er heel anders uit hadden kunnen zien als de geschiedenis net even anders was gelopen. Voor Den Haag zijn er honderden plannen en ontwerpen overgeleverd die om uiteenlopende redenen niet verder zijn gekomen dan de tekening. Waren ze wel uitgevoerd, dan had de stad er compleet anders uitgezien en, in veel gevallen, ook heel anders gefunctioneerd.

Als het net even anders was gelopen, was het Binnenhof in de negentiende eeuw gesloopt en vervangen door een neoclassicistisch Paleis der Staten-Generaal.

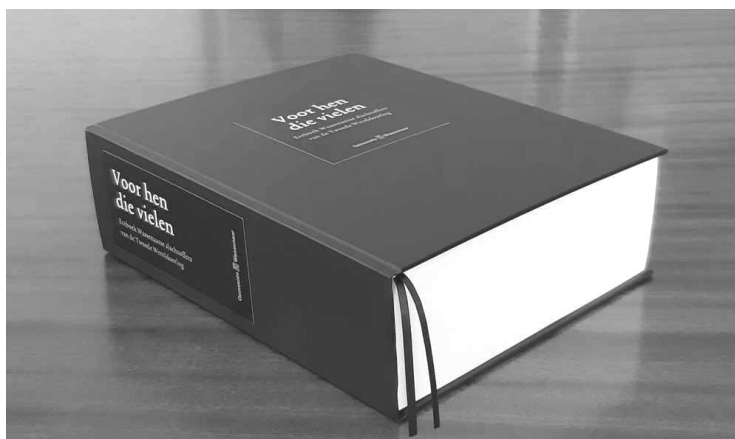
De Schilderswijk zou een Bijlmermeer-achtige hoogbouwwijk zijn geworden en in de duinen bij de Waalsdorpervlakte zou een 'Wereldhoofdstad van het Internationalisme' zijn verrezen. Ook voor beeldbepalende gebouwen zoals het Vredespaleis en de Bijenkorf waren alternatieve ontwerpen in de race.

Deze en vele andere niet uitgevoerde plannen en ontwerpen vormden het onderwerp van de tentoonstelling: Nooit gebouwd Den Haag in het Haags Historisch Museum. Op vrijdag 28 februari leidde conservator (en samensteller van de tentoonstelling) Lex van Tilborg onze leden rond door het nooit gebouwde Den Haag.

Bestuurslid Ton van den Berg bedankt rondleider Lex van Tilborg namens Oud Wassenaer voor zijn boeiende rondleiding. (Foto: Mariëtte van Lit)

4 mei Namenboek

(Foto: Marian van Rossem)

Op 4 mei werd het 'Ereboek Wassenaarse slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog' aan de burgemeester aangeboden. De uitvoering van het lijvige boek werd gefinancierd door de gemeente Wassenaar. In 2015 werd op initiatief van Margaret de Vos van Steenwijk de werkgroep Namenlijst opgericht met het doel een complete lijst te publiceren van Wassenaarse slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog. De werkgroep heeft met grote zorgvuldigheid 574 namen gepubliceerd en de verhalen achterhaald achter deze namen. Aan de totstandkoming van de Namenlijst en het Namenboek heeft de vereniging een inhoudelijke bijdrage geleverd. De lijst is via de website van de vereniging te raadplegen.

Na afronding van de restauratie van Raadhuis de Paauw zal het Ereboek daar een waardige plek krijgen.

19 mei Kennis-quiz

Helaas was het door de regeringsmaatregelen in verband met het virus niet mogelijk om fysiek bij elkaar te komen voor een interessante lezing of excursie. Tijd dus voor iets anders, en zo offerde een van onze bestuursleden de mogelijkheid tot het houden van een schriftelijke quiz over de geschiedenis van Wassenaar. Het bleek een lastige te zijn, maar Marjanne van der Velde had als enige alle antwoorden goed.

Winnares Marjanne van der Velde, ontving uit handen van voorzitter Marian van Rossem een fraai boeket. (Foto: Mariëtte van Lit).

18 juli Nieuwsbrief

Omdat de wereld medio 2021 nog steeds door het Covid-19 virus op zijn kop stond en iedereen zich gedwongen aan nieuwe omgangsregels diende te houden, werd in juli besloten geen onnodige risico's te nemen bij nieuwe activiteiten en werden tot eind 2020 geen bijeenkomsten binnenshuis meer georganiseerd. De enige uitzondering was de Algemene ledenvergadering.

Een uitgebreide nieuwsbrief met Wassenaarse nieuwtjes en feiten werd de leden toegezonden. Ook werd aangekondigd dat er gewerkt werd aan een aantal buitenexcursies in kleine groepjes.

23 september Opening herinneringsroute Vliegkamp Valkenburg

Op 23 september onthulden de wethouders Wassenaar (Wassenaar) en Knape (Katwijk) met burgemeester De Lange als voorzitter van de

Erfgoedlijn Atlantikwall een informatiepaneel over de herinneringsroute Vliegveld Valkenburg, die vervolgens fietsend werd geopend.

Eind jaren 30 van de vorige eeuw besloot Nederland vanwege de oorlogsdreiging om meerdere nieuwe vliegvelden in de Vesting Holland aan te leggen, waaronder Vliegveld Valkenburg in Zuid-Holland. In 1939 startte de aanleg van het vliegveld, en het was één van de strijdtoneelen van de gevechten tussen Nederland en Duitsland in mei 1940. Na het bombardement op Rotterdam op 14 mei 1940 capituleerde Nederland en namen de Duitsers het vliegveld onder de naam Flugplatz Katwijk in gebruik. Twee jaar later werd het vliegveld onderdeel van de Atlantikwall, de 5000 kilometer lange kustverdedigingslinie van Noorwegen tot aan Spanje. Op Valkenburg werden in april en mei 1945 voedseldroppings uitgevoerd. Na de oorlog werd Valkenburg, tot 2006, een marinevliegkamp.

De route voert langs resten van de Atlantikwall, bijvoorbeeld de tankgracht, een Wassenaars Rijksmonument, en de tankmuur bij de Pan van Persijn. Verder gaat de tocht door de Kokshornlaan en de Oostdorperweg richting Valkenburgse meer. Onderweg geven informatiepanelen uitleg over gebeurtenissen als de Duitse aanval van 10 mei 1940. De route voert vervolgens langs de Haagsche Schouw, het dorpje Valkenburg en eindigt weer bij het vliegkamp.

REKENING VAN BATEN EN LASTEN 2020, BEGROTING 2021

BATEN	Begroting 2020	Realisatie 2020	Begroting 2021
Contributie	€ 3.900,00	€ 4.073,50	€ 3.900,00
Rente		€ 1,10	
Bijdragen niet-leden	€ 100,00		€ 20,00
Bijdragen deelnemers excursie	€ 3.000,00		€ 3.000,00
F.G.I. Wandelgids Oostdorp	p.m.		€ 1.500,00
Verkoop publicaties	€ 600,00	€ 1.047,00	€ 300,00
Cursus Veenzijdse polder	p.m.		p.m.
Nadelig saldo			€ 420,00
Totaal	€ 7.600,00	€ 5.121,60	€ 9.140,00

Toelichting:

De leden hebben € 421,00 boven de minimumcontributie bijgedragen.

Balans per 31 december 2020

Activa	31-12-2019	31-12-2020
Saldo kas	€ 314,45	€ 232,40
Saldo Rabobank 11.41.44.850	€ 2.468,34	€ 3.887,90
Saldo Rabobank 36.64.3699.55	€ 10.982,35	€ 10.983,45
Voorraad papier	€ 1,00	€ 1,00
Voorraad publicaties	€ 1,00	€ 1,00
Schrijfmachine en beamer	€ 1,00	€ 1,00
Totaal	€ 13.768,14	€ 15.106,75

REKENING VAN BATEN EN LASTEN 2020, BEGROTING 2021

LASTEN	Begroting 2020	Realisatie 2020	Begroting 2021
Activiteiten en Algemene Ledenverg.	€ 1.500,00	€ 425,00	€ 1.200,00
Secretariaat	€ 2.300,00	€ 2.620,19	€ 2.500,00
W.A. Verzekering	€ 150,00	€ 145,89	€ 150,00
Excursies	€ 3.000,00		€ 3.000,00
Bankkosten		€ 135,53	€ 140,00
Wandelgids Oostdorp (F.G.I.)			€ 1.500,00
Inkoop boeken/publicaties	€ 50,00	€ 0,00	€ 50,00
Cursus Veenzijdse polder	p.m.		p.m.
Uitbreiding bibliotheek	€ 100,00	€ 75,99	€ 100,00
Tentoonstelling bibliotheek	€ 100,00	€ 58,14	€ 100,00
Website	€ 200,00	€ 199,65	€ 200,00
Diversen	€ 200,00	€ 122,60	€ 200,00
Batig Saldo		€ 1.338,61	
Totaal	€ 7.600,00	€ 5.121,60	€ 9.140,00

De secretariaatskosten bestaan uit:

- porto	€ 1.141,02
- kopieën	€ 1.149,99
- enveloppen	€ 292,30
- diversen	€ 36,88

Balans per 31 december 2020

Passiva	31-12-2019	31-12-2020
Saldo		€ 1.338,61
Fonds Geschiedkundige Initiatieven	€ 4.948,45	€ 4.948,45
Algemene reserve	€ 8.819,69	€ 8.819,69
Totaal	€ 13.768,14	€ 15.106,75

17 september en 8 oktober Architectuurwandeling over de Konijnenlaan

De bekende architectuurhistoricus Marcel Teunissen verzorgde op twee data een wandeling over de Konijnenlaan. Het gezelschap was vanwege de maatregelen beperkt tot tien personen.

Vanaf het begin van de twintigste eeuw voltrokken zich met de herverkaveling van buitenplaatsen ingrijpende ruimtelijke ontwikkelingen in Wassenaar. Dit leidde onder meer tot het uiteenvallen van Groot Haesebroek in drie gebieden met een verschillende atmosfeer. Het oudste deel van het landgoed bleef bewaard als Groot Haesebroek en wordt vanaf 1946 bewoond door de Canadese ambassadeur, terwijl het grootste gebied werd herontwikkeld tot het alom geprezen villapark De Kieviet.

Het langgerekte gebied tussen de Groot Haesebroekseweg en de Schouwweg kreeg het karakter van een villabos. Tussen de Stoeplaan en de Koekoekslaan ligt hierin als hartlijn de Konijnenlaan, slechts onderbroken door de Nachtegaallaan als oude oprijlaan van Groot Haesebroek.

Na 1910 werden de kavels aan weerszijden van de Konijnenlaan bebouwd, waardoor zich in de loop van het interbellum een spectrum van bouwstijlen manifesteerde. Ondanks villa's van coryfeeën als Jan Wils, Dirk Roosenburg en Albert van Essen is de Konijnenlaan verhoudingsgewijs niet rijk aan monumenten.

15 december Kerstquiz

Om de leden van de Historische Vereniging Oud Wassenaar in de tijd van lockdown op een uitdagende manier te vermaken, bedacht Robert van Lit een leuke kerstquiz. Sommige vragen waren best pittig en enige kennis van de Wassenaarse geschiedenis was wel vereist.

Na de sluitingsdatum van 10 januari 2021 werden alle inzendingen gecontroleerd en bleken er twee met 0 fouten. Door loting kwam Mieke

van den Berg als winnaar uit de bus. Ook Marianne van der Velde had, net als bij de quiz van medio 2020, alle vragen juist beantwoord.

Mieke van den Berg, door voorzitter Marian van Rossem voorzien van een bloemige felicitatie. (Foto: Mariëtte van Lit)

*Voorzitter Marian van Rossem overhandigt Marjanne van der Velde een felicitatie.
(Foto: Mariëtte van Lit)*

Grensoverschrijdingen (door Jacques Schiferli)

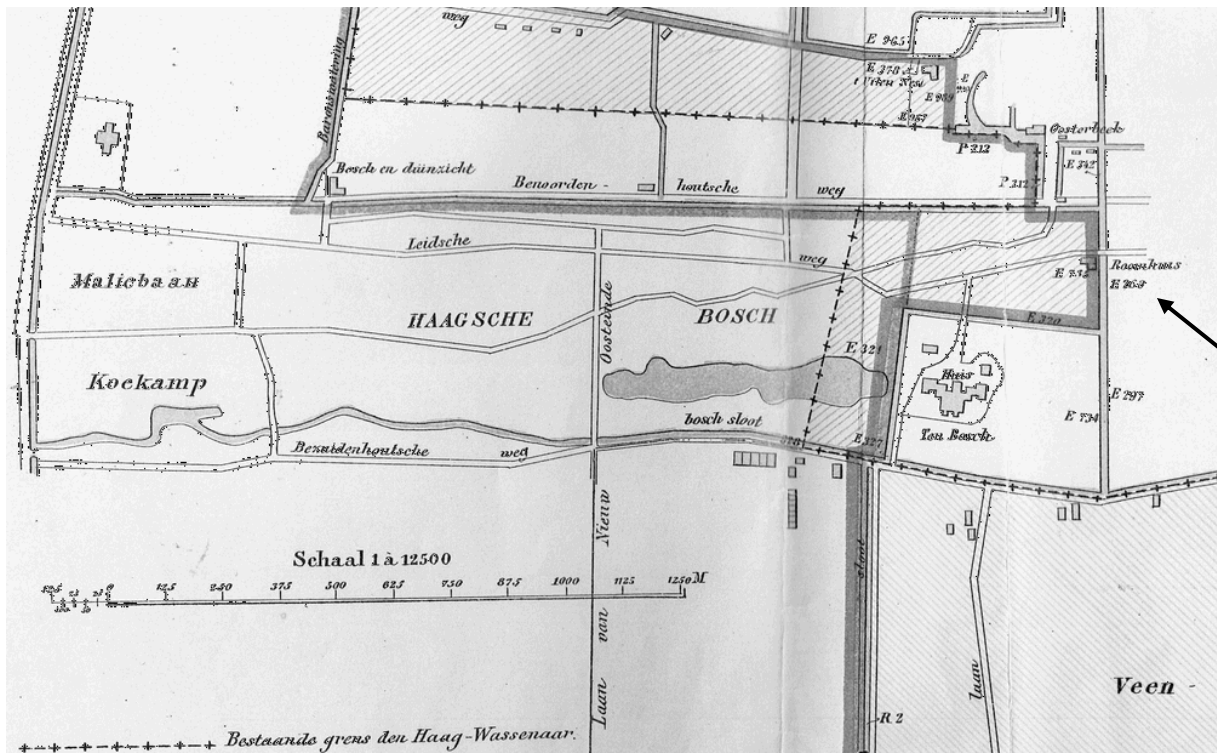
Over grenzen valt veel te zeggen, maar nu wil ik grensoverschrijdingen onder de loep nemen. We kunnen drie varianten bekijken, de agressieve, speelse en symbolische vorm. De agressieve laten we buiten beschouwing, dat zien we wel op het journaal.

Bij de speelse variant denk ik aan onze plaatsgenoot Boudewijn Büch. In december 1989 reisde hij voor het programma "De Wereld van Boudewijn Büch" naar Istanbul. Met veel moeite kreeg hij toestemming om over de brug over de Bosporus te lopen. De enige reden was omdat de brug twee continenten verbindt. Halverwege maakte hij als een kwajongen klein sprongetjes onder de uitroep "Europa", "Azië", "Azië", "Europa". De denkbeeldige grenslijn die alleen zichtbaar is in atlanten en op landkaarten om grip te krijgen op de wereld, wordt hier speels overschreden.

Bij de symbolische variant denk ik aan de benoeming en afscheid van een burgemeester in Wassenaar. Op 6 november 1895 wordt mr. Robert baron van Zuylen van Nijvelt binnengehaald als de nieuwe

burgemeester van Wassenaar. In het boekje “Wassenaar en zijn Baljuwhuis” van E.M.Ch.M. Janson, L.J. van der Klooster en Robert van Lit wordt deze gebeurtenis mooi beschreven. We lezen dat de burgemeester aankomt op het station van de Hollandsche IJzeren Spoorweg-Maatschappij te 's-Gravenhage, nu bekend als Hollands Spoor. Per rijtuig gaat de reis van de burgemeester met zijn echtgenote A.M.M. barones van Zuylen van Nijeveld-van Lennep en drie dochters verder richting het Roomhuis.

Hier wordt de grens overschreden van Den Haag en begint de feestelijke rijtoer door Wassenaar. Langs de versierde openbare lagere school aan de Waalsdorperlaan, waar schoolkinderen zingen, trekt het gezelschap verder over de Leidse Straatweg. Onder erebogen door wordt het gezelschap opgewacht bij het Slooteinde, zeg maar het begin van de Langstraat bij de Lange Kerkdam. Hier staat het muziekkorps van het 4e Regiment Infanterie opgesteld en het gezelschap naar het raadhuis in de Langstraat begeleidt. Het korps zal die dag nog vaker spelen. Na de lunch in het raadhuis is er weer een rijtoer door het versierde Wassenaar. 's Middags klinkt een aubade voor het Baljuwhuis en 's avonds nog meer muziek op het verlichte Plein. Het Baljuwhuis krijgt weer zijn oorspronkelijke functie terug als burgemeesterswoning. Die dag van zijn benoeming is echt een feestelijke dag. Zes jaar later heeft Wassenaar haar eigen muziekkorps Excelsior met mr. Robert baron van Zuylen van Nijeveld als eerste beschermheer. Wanneer de burgemeester plotseling overlijdt op 7 februari 1911 staat het muziekkorps Excelsior bij de gemeentegrens met omfloerst vaandel om de burgmeester uitgeleide te doen.

Grensgebied tussen Wassenaar en Den Haag met het Roomhuis, gelegen aan de Leidse Straatweg. De gemeentegrens was in 1907 gewijzigd, waardoor het Roomhuis in de Gemeente 's-Gravenhage kwam te liggen..

Het Roomhuis

Ik was benieuwd waar het lag en ging kijken op de grens van Wassenaar en Den Haag. Op een historische kaart vond ik de plek, maar nu staat er het appartementencomplex Résidence Chateau Bleu. Alleen de naam en een gevelsteen herinneren aan een lange geschiedenis.

We gaan drie eeuwen terug toen het Haagse Bos het privéjachtgebied was van de graven van Holland. Als begrenzing aan de kant van Wassenaar stond een portierswoning Het Boschhek met tolhek. In de Franse tijd is de tol afgeschaft. In de loop der tijd werd dit gebouw uitgebreid tot een pleisterplaats waar veel zure room met suiker werd verkocht aan passanten, waardoor het de naam Roomhuis kreeg. Als bewoner van het Paleis Huis ten Bosch wandelde Koning Willem I met zijn gevolg regelmatig naar het gebouw om iets te consumeren. Hij kwam er zo vaak dat het Roomhuis in de volksmond al snel de naam Willemsoord kreeg.

In 1911 werd het Roomhuis drastisch verbouwd tot een chique Grand Hotel. Een indrukwekkende entree met een ronde ingang met zuilen. Bekroond door een etage met een fors tympaan en koepeltoren,

omzoomd door een terras onder een zuilengang en in de open lucht. Het werd een geliefd etablissement voor zowel chique gasten als dagjesmensen met kinderen voor de speeltuin. De advertenties maken reclame voor diners en tuinfeesten. In 1920 bericht een advertentie over tearooms, tennis- en kegelbanen. De gele tram had bij de exploitatie in 1923 speciaal een halte aan de Leidse Straatweg bij het Roomhuis geplaatst. Na de halte Zijdeweg kwam daar de tramhalte Boschhek, nu bushalte Louwman Museum. In 1923 werden in de tuin ook openluchtfilms vertoond voor drie- tot vierhonderd mensen. Na afloop van de voorstelling kon men met de gele tram op tijd naar huis of met lijn 3 naar de binnenstad. Als de kegelbanen in 1929 niet meer in trek zijn, komt er een manege voor in de plaats met paardenverhuur. Voortdurend inspelen op de markt. In 1932 een midgetgolfbaan en in 1935 een kunstijsbaan. Ook was de plek uitstekend geschikt voor start en finish van evenementen. Kortom een bruisend bestaan. Inmiddels is de naam veranderd in Chateau Bleu, getuige een advertentie uit de Residentiebode van 26 september 1940, zo'n vijf maanden na de inval van de Duitsers! Souper-dansant tot 4 uur 's nachts in Chateau Bleu, "Het Sprookje in het Haagsche Bosch". Maar zoals aan alle sprookjes komt ook aan dit sprookje een eind als de Duitsers daar bunkers gaan bouwen en een schootveld nodig is. Het hele complex wordt in 1943 gesloopt.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd Chateau Bleu (Roomhuis) gesloopt ten behoeve van het schootsveld. De dikke lijn geeft de tankgracht aan.

In 1955 wordt nog een poging ondernomen om deze plek nieuw leven in te blazen, door het Minangkabauwse huis hier weer op te bouwen. Het stond in 1932 op de Indische tentoonstelling in het Westbroekpark maar dreigde jaren later door verwaarlozing gesloopt te worden. Een ondernemer kon het markante gebouw in 1952 voor niets krijgen van de Haagse gemeenteraad en zag mogelijkheden om een Indisch restaurant te beginnen. Ook van dit gebouw hebben we alleen nog de foto's, verhalen en ansichtkaarten. In 1968 verrijst hier het appartementengebouw Résidence Chateau Bleu met hotelaccommodatie. Nu heerst er rust. Energie gaat nooit verloren. Als je goed luistert hoor je speeltuingeluiden en feestgedruis in het ruisen van de bomen.

Gevelsteen van Chateau Bleu. (Foto: Jacques Schiferli)

Bijvangst

Schuin aan de overkant van Chateau Bleu staat een paaltje met RG aan de ene kant en 3.8 aan de andere kant. Het is een hectometerpaal, waarvan een aantal vanaf 1861 langs de Leidse Straatweg is geplaatst. Deze paal is niet alleen neergezet voor positiebepaling, wat nog steeds gebeurt in een andere vorm, maar ook als grenspaal. Niet als gemeentegrens, maar RG staat voor rijksgrens. In dit geval met de grond van de Leidse Straatweg, toen nog rijksweg. Maar dat bewaren we voor later.

De Rijksgrens Leidse Straatweg. (Foto: Jacques Schiferli)

De rubriek Actueel Verleden

Er is nog steeds een goede voortgang met betrekking tot de artikelen en in het verslagjaar werden de nummers 471-496 gepubliceerd. In de loop van het jaar kwam aflevering nummer 500 dus zelfs al in zicht en er is goede hoop dat we dit getal bereiken want er zijn nog ongeveer tien artikelen op voorraad. Ook dit jaar was ongeveer tweederde van de bijdragen van de hand van Carl Doeke Eisma. Het aantal schrijvers en beeldende kunstenaars dat op z'n minst enige tijd in Wassenaar vertoefde, blijkt vrij groot te zijn. En ook Albert Clobus leverde weer een substantiële bijdrage met een flink aantal artikelen over de havens in Wassenaar.

Een belangrijke ontwikkeling dit jaar is dat alle niet in boekvorm gepubliceerde afleveringen nu zijn in te zien op de website van Oud Wassenaar. Op de homepage is er meteen een verwijzing naar Actueel Verleden. Het gaat dus om de nummers vanaf 248. En net als in de boeken zijn de artikelen qua onderwerp in een aantal groepen, in dit geval elf, ingedeeld. In de wat aangepaste standaardtekst in de krant is ook een verwijzing naar de website opgenomen.

Ook nu weer liep de samenwerking met de redactie van De Wassenaarse Krant voortreffelijk. Wel liet genoemde redactie in een algemeen schrijven weten, dat men de omvang van de artikelen in vaste rubrieken gaarne wat beperkt wilde houden. Bij onze rubriek stond heel lang stelselmatig dat het om korte artikelen gaat. In het begin, ongeveer twintig jaar geleden dus, was de richtlijn ca. 400 woorden. Dat is gaandeweg wat opgerekt en in het verslagjaar was de gemiddelde grootte ietsje onder de 500 woorden. De redactie van DWK toont zich echter erg begripvol, maar toch wordt er wel naar gestreefd om bij de artikelen het aantal van 400 woorden niet te ver te overschrijden.

Bibliotheekcommissie

Alleen in het begin van het jaar is de volgorde van onze boeken in de kast in de leeszaal van de Openbare Bibliotheek in Wassenaar gecontroleerd en weer in orde gebracht. Daarna was de toegang om bekende redenen nogal beperkt. Wel is er weer een aardig aantal aanwinsten. Naast de gangbare jaarboeken van zusterverenigingen en de HVOW-Nieuwsbrief gaat het om de volgende veertien publicaties:

- Addink-Samplonius, Marianne,
Urnen Delven, Het opgravingsbedrijf artistiek bekeken, 1983.
- Bes, Gerard,
Hans Lodeizen 1924-1950, Liever liefde dan gedichten, 2001.
- Braggaar, Ruud,
Vergeten Verleden, 2020.
- *De bevrijding*, volgens ooggetuigen, Erfgoedhuis Zuid-Holland, 2020.
- Gestel, Rita van, *De smaak van tulpenbollen*, 2006.
- Klashorst, Jan Pieter van de e.a. *Drijfveren*, z.j.
- Kleijn-de Vrankrijker, Marijke, en Marijke Reinsma,
Rondje Voorschoten in de 19e Eeuw, 2020.
- Kok, Ruurd,
Bang voor mooi weer, Oorlogssporen in Leiden en omgeving, 2020.
- Knijnenburg, Peter,
Toen hun jeugd stopte, Wassenaarders praten over 1940-1945.
- Lit, Robert van, *Villa Ruys Wassenaar*, 2020.
- Pronk, Rob,
Van Gona en Gelauf tot Van Geen en GDA, De Haagse voetbalhistorie, deel 7, 2020.
- Rovers, Eva,
De eeuwigheid verzameld, Helen Kröller-Müller (1869-1939), 2017.

- Rij, Courtney Smith van,
Living in Wassenaar 2008 - 2009, z.j.
- Sluijs, Nico van der,
Altijd oorlog, Guus, 2020.

Herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog komen daarbij in zes boekwerken aan het licht. Opvallend is daarbij het al in 2006 verschenen *De smaak van tulpenbollen* van Rita van Gestel, dat ons toen is ontgaan. Het gaat om een dagboek van de jaren 1943-1945, toen ze als jong meisje uit de Haagse Vogelwijk geëvacueerd was en met haar moeder op de Storm van 's Gravesandeweg kwam te wonen. Het geeft een indrukwekkend inzicht in het dagelijks leven uit die tijd.

Ook opvallend is het boek over Guus van Barneveld, *Altijd oorlog, Guus*. In dit boek lezen we dat de gemeente Wassenaar geen enkele empathie aan de familie toonde voor het verlies van echtgenoot en vader; veel beloven en niets doen. Met name dat het besluit van de gemeenteraad om een straat, laan of weg te vernoemen naar zijn vader, Geesbert van Barneveld, die verzetsstrijder was, niet werd uitgevoerd was zeer teleurstellend. Door een gezamenlijk initiatief werd door de Historische Vereniging een onderzoeksrapport gemaakt. Dat leverde een palet op van aangrijpende en ongelooflijke verhalen. Op 22 oktober 2020 ontving de familie een uitnodiging voor de onthulling van een gedenkplaat in Raadhuis de Paauw ter nagedachtenis aan Geesbert van Barneveld. Hij was geboren op 27 april 1908 in Wassenaar en werkzaam als gemeenteontvanger van Wassenaar toen hij zijn verzetsactiviteiten ontplooidde. Hij kwam op 11 december 1944 om in het Duitse concentratiekamp Neuengamme. De gedenkplaat hangt in de kamer van Raadhuis de Paauw, waar hij werkte en waar nu het gemeentearchief huist.

De nieuwe boeken zijn nog niet in de kast in de leeszaal van de Openbare Bibliotheek te vinden. Zodra dit wel het geval is zal ook de catalogus worden bijgewerkt. Hopelijk zal een en ander in het begin van 2021 kunnen geschieden.

Fonds Geschiedkundige Initiatieven

In het verslagjaar hebben geen onttrekkingen aan het fonds plaatsgevonden.

Tentoonstellingen in de bibliotheek (door Peter Kortekaas)

Zoals in de nieuwsbrief van de zomer al werd beschreven, moesten we de tentoonstelling 75 jaar bevrijding uitstellen. We hoopten toen dat de blikken tentoonstelling vervangen kon worden door een tentoonstelling over vogelboeken/(lok)eenden. Echter deze tentoonstelling is vlak voor de nieuwe lockdown in december opnieuw uitgesteld. Wel hebben we in oktober in de vitrines van de Verkade-Clark zaal de houtdraaikunst van Lodewijk van Wendel de Joode ten toon kunnen stellen. Met name zijn houten vogeltjes en ooievaartjes zijn daar te zien, maar ook ander mooi hout(draai)werk.

(Foto: Peter Kortekaas)

Look heeft jarenlang als huisschilder gewerkt in Wassenaar. Nu is hij nog regelmatig te vinden bij het SmalSpoormuseum om daar op ambachtelijke wijze o.a. de locomotieven te voorzien van logo's en dergelijke. Dit ambachtelijke is nog duidelijk terug te vinden in zijn houtdraaikunst. Een kunst die hij zich in de loop van de tijd eigen heeft gemaakt. In zijn werkplaats liggen overal onooglijke stompjes van (fruit)bomen die hij bewerkt om zijn vogels erop te presenteren. Ook

worden deze stompjes bewerkt tot bijvoorbeeld een paddenstoel. Op 15 oktober 2020 liet hij mij een wat oudere paddenstoel zien waarop in de loop der jaren zwammen waren gegroeid. Een kunstwerk ontstaan in de natuur.

Poppenhuis van Constance Barones van Pallandt (door Peter Kortekaas)

Bestuurslid Jacques Schiferli (links) begeleidt de verhuizing. (Foto: Peter Kortekaas)

In onze nieuwsbrief van de zomer 2020 vertelde ik u dat het poppenhuis sinds 1 februari 2020 in bruikleen staat in het gebouw van SWZ Willibrord aan de Kerkstraat. Echter, door plaatsgebrek daar moesten we op verzoek van SWZ het poppenhuis wederom verhuizen. Gelukkig werd het Van Ommerenpark bereid gevonden om het poppenhuis van de barones te huisvesten. Met de welwillende medewerking van de Lagerberg Verhuisingroep – zie bijgaande foto – is het vervoerd. Op zaterdag 21 november 2020 werd ‘de barones’ met veel enthousiasme binnengehaald. Hopelijk heeft ‘de barones’ na drie keer verhuizen haar rust nu gevonden.

Het Historisch Informatiepunt (HIP) (door Jacques Schiferli)

In 2020 was het HIP geopend in de maanden januari en februari en de rest is geschiedenis. De bibliotheek is momenteel slechts op afspraak geopend en alleen voor het ophalen en terugbrengen van boeken. Normaal gesproken kunt u op iedere laatste zaterdag van de maand terecht in de Verkade-Clark vergaderzaal van de mooiste bibliotheek van Nederland. Van 11.00 tot 16.00 uur is er gelegenheid om uw vragen te stellen, lid te worden van de Historische Vereniging Oud Wassenaar of uw eigen verhaal te vertellen. Er zijn ook boeken en ansichtkaarten te koop. Niet alleen van Wassenaar, maar ook van andere plaatsen en onderwerpen. Wanneer wij weer in de bibliotheek te vinden zijn in 2021 is nog ongewis, maar Corona Volente komen we zeker terug. Via de rubriek Wasseneusjes in De Wassenaarse Krant laten wij het weten.

Mijmeringen van een bibliotheekbezoeker (door Ton van den Berg)

De boekenkast van de Historische Vereniging Oud Wassenaar, dat is Wassenaar in een kast vol met *Boekengeluk*.

In het rode bibliotheekboekje van onze vereniging, uitgegeven in september 2000, is te lezen dat deze bibliotheek sinds een aantal jaren was ondergebracht bij de Stichting Historisch Centrum Wassenaar in de Europaschool, Van Zuylen van Nijeveltstraat 147. De boeken waren in de regel op donderdagavond te raadplegen. De bibliotheek bevatte op dat moment 73 boeken.

Onze bibliotheek is sinds 2009 te vinden in de Wassenaarse Bibliotheek in de Langstraat. Op donderdag 6 december 2012 stond er in de Wassenaarse Krant op pagina 3 een interessant artikel, met hierbij ook een foto van de boekenkast, met als kop "*Wassenaar blijft rijke literaire inspiratiebron*",

Op dit moment (2021) zijn er inmiddels ongeveer 300 boeken en jaarboeken van verschillende historische verenigingen in onze kast te vinden. Wassenaar is vanaf het rode bibliotheekboekje tot nu, nog steeds een rijke literaire inspiratiebron. Gemiddeld zo'n elf boeken per jaar, vol met "boekengeluk". Een uitspraak van Boudewijn Büch, wanneer hij over zijn boekenbezit sprak, noemde hij dat zijn "boekengeluk". Dit is zeker ook van toepassing op onze collectie boeken van de Historische Vereniging Oud Wassenaar.

Ook de opdracht, gegeven aan de Bibliotheca Thysiana, is van toepassing op onze boekenkast: "Tot publijke dienst der studie". Deze bibliotheek is gevestigd op Rapenburg 25 Leiden, en is bij testament

gesticht in opdracht van de jonge jurist Johannes Thysius (1622-1653). Deze bibliotheek bevat circa 2500 boeken. Thysius' wens was dat de boeken na zijn dood konden worden gebruikt. Hij wilde iedereen de mogelijkheid geven zijn boeken te bestuderen.

Helaas is onze boekenkast op dit moment door de coronamaatregelen niet te raadplegen. Om toch even te genieten, hierbij in het kort iets over een zestal willekeurig gekozen boeken, in de boekenkast geplaatst onder de aangegeven nummers.

41c. *Het Dierenpark Wassenaar-Zoo*, Informatieboekje met 33 pagina's in kleur. In 1937 opgericht door Pieter W. Louwman, met een oppervlakte van 15 hectare en uiteindelijk bewoond door 3500 dieren. In 1953 wordt de Louisehal 120 X 18 m en in 1961 de paradijshal gebouwd, bestemd voor de collectie tropische vogels van Louwman. Vervolgens wordt het park op 1 december 1985 wegens geldgebrek gesloten en worden de dieren naar andere dierenparken verhuisd. Er is nergens plaats voor twee slingerapen, dus wordt besloten ze op hun plaats te laten. In 2015 overlijdt een van de apen, op de uitzonderlijk hoge leeftijd van 60 jaar, de andere wordt nog dagelijks verzorgd (volgens bericht in het AD van 3 maart 2016). Nu, bijna vijf jaar verder, is alleen nog bekend dat, 'het apenstaartje @' zijn naam dankt aan de gelijkenis met de krullende staart van een slingeraap.

93. *Herinneringen aan de elektrische tramlijn Den-Haag Wassenaar Leiden. Retourtje Wassenaar*, 1992, Aad van Kamp, In 120 pagina's wordt de tramexploitatie op één van de mooiste tramlijnen van ons land beschreven. Vanaf de ingebruikname op 2 juni 1923 tot de opheffing, officieel aangekondigd op 11 november 1961. En onder het motto "ongezien verdwijnen, maakt het afscheid makkelijk" rijdt de laatste tram in de avond van 9 november 1961. N.Z.H.-bussen nemen in de loop van deze avond de taak van de tram over.

111. Een boekje met 90 pagina's vol met "*What is in a Name?*" door Robert van Lit over de *Geschiedenis en verklaring van de straatnamen in Wassenaar*. Het is een geïllustreerd overzicht van alle Wassenaarse straten ten tijde van 1989. Na 31 jaar verschijnt er een artikel in de Wassenaarse krant van 6 november 2020. "Wellicht is het tijd voor een digitaal straatnamenboek van Wassenaar", nadat eerder al in de krant vermeld is "uitgebreide inventarisatie levert de nodige manco's in Wassenaarse straatnaamgeving op". Gezien de krantenartikelen wordt hier ooit nog een aanvullend nieuw boek voor de boekenkast geschreven.

117a. De archeologie van Wassenaar, Robert van Lit, 2015, 190 pagina's *Rijk aan bodemvondsten*. Beschrijving vanaf de zeventiger jaren, in 1976 onder de vleugels van de Historische Vereniging "Oud Wassenaar" en in 1981 maakt de archeologische werkgroep zich los van de Historische Vereniging, en gaat vanaf dat moment verder onder de vlag van de Stichting Historisch Centrum Wassenaar. Ruim veertig jaar opgravingen in Wassenaar met 60 vindplaatsen. Een boek om een ochtend of middag in de bibliotheek mee door te brengen, wanneer dat weer kan.

141. Een van de oudste boekjes uit de boekenkast is uit 1968, met 190 pagina's en 85 zwart-wit foto's, kaartjes en gravures. Ook het eerste boek dat een zo volledig mogelijk overzicht geeft van de oude en de nieuwe tijd. L.G. Oosterling, *Wassenaar oase in de randstad*. Op de omslag wordt de vraag gesteld, "Is er wel één andere plaats waar zoveel mooie landgoederen, zulke prachtige bossen en duinen zijn?". L.G. Oosterling was gemeenteraadslid en medeoprichter van de Historische Vereniging "Oud Wassenaar". Inmiddels is bevestigd dat Wassenaar niet pas in de 12e eeuw, maar al veel eerder is bewoond. Zie het boek over de archeologie van Wassenaar.

142a. Van dezelfde schrijver een fotoboekje met 160 pagina's *Wassenaar in oude ansichten*, ook uit 1968 door L.G. Oosterling. Ook een boekje om even heerlijk door te bladeren. Op de website van de Historische Vereniging is de catalogus te raadplegen. De boeken zijn met inachtneming van de Covid maatregelen in de bibliotheek te lezen.

Drie uitvinders (door Albert Clobus)

Eind oktober 2020 stond in de Wassenaarse Krant in de rubriek *Actueel Verleden* (nummer 492) een bijdrage van Carl Doeke Eisma. Het ging over de inhoud van een schoolboekje dat de Waddinxveense hoofdonderwijzer Jacobus Wilhelmus Regt in 1870 publiceerde. In dit boekje behandelde Regt de aardrijkskunde van Zuid-Holland. Ook Wassenaar beschreef hij.¹ Opvallend vond ik de vermelding van twee Wassenaarders en een Hagenaar, die in de 18^e eeuw een uitvinding deden, waardoor het resultaat van schepradmolens aanzienlijk verbeterd werd.

¹ J.W. Regt, *Aardrijkskundige beschrijving der provincie Zuid-Holland*, Alphen 1870, blz. 61-62. Hierin schreef Regt overigens *Gerrit van Klaverweijden*, dat Eisma blijkbaar heeft verbeterd in *Klaas Klaverwijde*.

Dit wekte mijn nieuwsgierigheid. Wie waren die drie uitvinders en wat vonden zij precies uit?

Eerst in willekeurige volgorde iets over de uitvinders.²

Klaas Klaverweijde (1702-1787) nam in 1730 de bierhandel over van zijn vader Albert Arisse Claverweijde. Het bedrijfspand annex woning is tot medio jaren 1930 als bierhandel in gebruik geweest en werd toen afgebroken. Op die plaats kwam toen het tegenwoordige huis Langstraat 111-113. Deze locatie bij de oude dorpshaven werd destijds het Slooteind genoemd. Met de haven voor de deur kon het bier – bijvoorbeeld uit Leiden, Delft en Haarlem – gemakkelijk per schip aangevoerd worden. Klaas was een tamelijk gefortuneerd man. Alleen al in Wassenaar bezat hij een stuk of tien panden en het landgoed Flory (in de buurt van de Storm van 's-Gravesandeweg).

Ferdinand Opdam (1699-1777) was meester timmerman en molenmaker. Meester betekent hier dat hij baas van zijn eigen bedrijf was. Net als Klaas Klaverweijde woonde hij aan het Slooteind, in een huis dat eerder eigendom was van zijn vader Cornelis Arijsz. Opdam. Het stond op de plaats waar nu “Saton Optiek” gevestigd is (Langstraat 129). Naast dit pand bouwde Ferdinand in 1740 twee nieuwe huizen. Begin 20ste eeuw was in deze panden de woning en de brandstoffenhandel van de familie De Bode gevestigd. Anno 2021 staat ongeveer op deze plaats een filiaal van de ING-bank (Johan de Wittstraat 1).

Tot slot **Adrianus van Marle** († 1783), van beroep “commies ter kamer van Burgemeesteren” te Den Haag. Een belezen man die een grote verzameling boeken bezat.³ Hij was niet alleen Hagenaar, maar ook een deeltijd Wassenaarder. Hij was namelijk eigenaar van boerderij Rust en Werk, die destijds stond ter plaatse van de Van Hallstraat. Deze boerderij beschikte over enkele zogenoemde herenkamers, die ingericht waren als buitenverblijf dat Van Marle gebruikte. Een pachter deed het boerenwerk. Rust en Werk was bereikbaar via de Oostdorperweg.

Klaas Klaverweijde en Ferdinand Opdam waren leeftijdgenoten en van jongs af burens. Zij kenden elkaar goed. Zo werd Klaas in 1741 door Ferdinand benoemd tot voogd over zijn eventueel na te laten minderjarige kinderen.⁴ Hoe Klaverweijde en Opdam in contact kwamen

² Tenzij anders vermeld zijn de persoonsgegevens ontleend aan de doop-, trouw-, en begraafboeken van Wassenaar en GAW OA inv.nrs. 355, 356 en 526.

³ Oprechte Haarlemsche courant 5-7-1783.

⁴ Erfgoed Leiden e.o., notariële archieven van Leiden 1564-1811, toegang 506, notaris Willem Scheerken, inv.nr. 2011, aktenr. 97, testament van Ferdinand Opdam en Lena Starp dd. 20-4-1741.

met Adrianus van Marle is onbekend. In die tijd werd meestal zaken gedaan in herbergen. Wie weet hebben zij elkaar wel ontmoet in het “Wapen van Wassenaar” aan het Plein.

In elk geval raakte het drietal betrokken bij een uitvinding die verband hield met de efficiency van het droogmalen van polders. Dit gebeurde aanvankelijk alleen met windmolens die voorzien waren van een scheprad. De schoepen van het draaiende rad scheppen overtollig water uit een polder naar het hoger gelegen niveau van de omringende boezem. De opvoerhoogte was beperkt tot anderhalve meter en de capaciteit van schepradmolens liet te wensen over. Voor de polders in Wassenaar was dit ruim voldoende en alle zeven poldermolens die er in vroeger eeuwen stonden hadden dan ook een scheprad, zoals nu nog de Zuidwijkse molen aan de Veenwatering.

Omstreeks 1634 werd bij het bemalen van een polder voor het eerst een “schrouve sonder eynde” ofwel een vijzel toegepast. Hiermee werd het water in een schroefbeweging omhoog gebracht. Zo kon – onder overigens gelijke omstandigheden – ruim 30% meer water worden uitgeslagen dan met een scheprad.

Bovendien kon een drie keer zo grote opvoerhoogte bereikt worden.⁵ Daarom begon men in de loop van de 17^e eeuw vijzels te gebruiken bij diepere polders en droogmakerijen waar veel water verplaatst moest worden. De vijzel werd buiten de molen geplaatst. Hoe dit werkte is te zien op de afbeelding.

Bij het Hoogheemraadschap van Rijnland was men zeer geïnteresseerd in innovaties op het terrein van de waterbeheersing.⁶ Onze drie uitvinders speelden hierop in. Zij meenden een grote verbetering van de bestaande vijzelmolens gevonden te hebben. Namelijk een mechanisme om de koningsspil van een molen niet één, maar drie vijzels aan te laten drijven. Zij waren van mening dat dit een aanmerkelijke verbetering zou zijn van de bestaande vijzelmolens. Eind 1754 vroegen ze octrooi aan bij de Staten van Holland. Een aanvraag voor een patent zouden we nu zeggen. Alvorens te besluiten wilden de Staten eerst meer weten en stuurden een expert naar Wassenaar.

Dit was dr. Johan Lulofs (1711-1768). Hij was sinds 1742 hoogleraar wiskunde en sterrenkunde aan de universiteit Leiden. Bovendien had hij in het gewest Holland grote naam gemaakt op het terrein van de

⁵ F. Stokhuyzen, *Molens*, 5e druk Haarlem 1981, blz. 87, 92-94; J.J. Kamphuis, *Spielen water wind*, Zaandam 2009, blz. 227.

⁶ S. Zeischka, *Minerva in de polder – Waterstaat en techniek in het Hoogheemraadschap van Rijnland 1500-1865*, Hilversum 2007, blz. 285 e.v.

waterbouwkunde. In Wassenaar kreeg de professor een werkend model te zien dat door drie mensen werd aangedreven. Het leek de professor erg interessant, maar hij vroeg zich af of het ook echt beter functioneerde dan de al bekende molens. Lulofs was van mening dat – voordat een octrooi verleend kon worden – de uitvinding eerst in de praktijk vergeleken moest worden met bestaande schep- en vijzelmolens. Om dat te kunnen doen moesten er drie vijzels van vier meter lang gemaakt worden en vervolgens in een molen geplaatst. In zijn rapport van 21 mei 1755 stelde Lulofs aan de Staten van Holland voor om de uitvinders te stimuleren een dergelijk experiment uit te voeren.

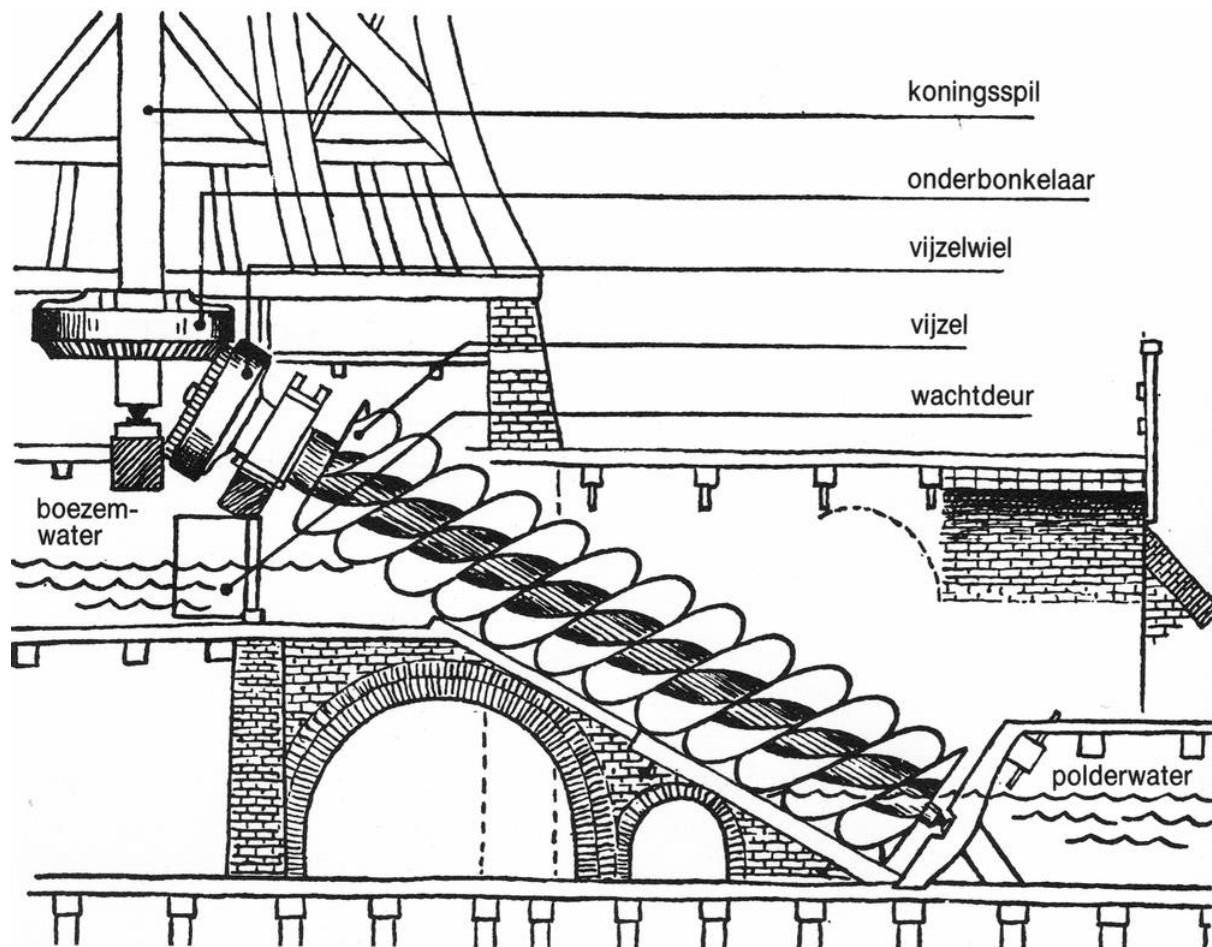
De Staten namen het voorstel over en stelden een premie van 1.000 zilveren ducats (3.150 toenmalige guldens) in het vooruitzicht, ook als tegemoetkoming in de kosten. Dat bedrag zou trouwens alleen bij succes uitgekeerd worden.⁷ Ons trio nam de uitdaging aan en kwam razendsnel in actie. Tien dagen nadat Lulofs zijn rapport inleverde, kochten Klaverweijde en Van Marle voor 2.000 gulden een gerstpelmolen, genaamd "Het Lange Huis". Deze molen stond aan het Galgenwater even buiten de Witte Poort van Leiden,⁸ anno 2021 ongeveer ter plaatse van Haagweg 149 (de molen is in 1922 afgebroken).⁹

De verbouwing tot poldermolen, ongetwijfeld onder leiding van Ferdinand Opdam, was binnen een jaar gereed. Revolutionair was ook het feit dat de drie vijzels binnen in de molen geplaatst waren. Bij sterke wind werkten de vijzels tegelijk, maar als de wind afzwakte konden één of twee vijzels afgekoppeld worden. Omgekeerd kon natuurlijk ook, maar dan moest de molen even stilgezet worden. De gecommitteerden van de Staten van Holland kwamen op 24 mei 1756 in de molen kijken en waren onder de indruk van het geleverde vakwerk. De machinerie liep “geolied” en was door één man te bedienen.

⁷ *Nederlandsche Jaerboeken* [etc.], tiende deel, tweede stuk, blz. 671-672. Voor de waarde van een ducaton zie bijvoorbeeld W.C.H. Staring, *Maten, gewichten en munten*, 4e druk Schoonhoven 1902, blz. 130.

⁸ Erfgoed Leiden e.o., Schout en schepenen van Zoeterwoude, toegangnr: 0500D, transportregisters, inv.nr. 92, blad 35 akte dd. 31-5-1755. De uitvinders verkochten de molen op 21-07-1759, met uitzondering van de “watermachine” [inv.nr. 92, blad 200]. De koper verbouwde de molen tot houtzaagmolen. De naam werd veranderd in “De Eendragt” [zie volgende noot].

⁹ Molendatabase verdwenen molens, Ten Bruggencate-nr. 01522 a.

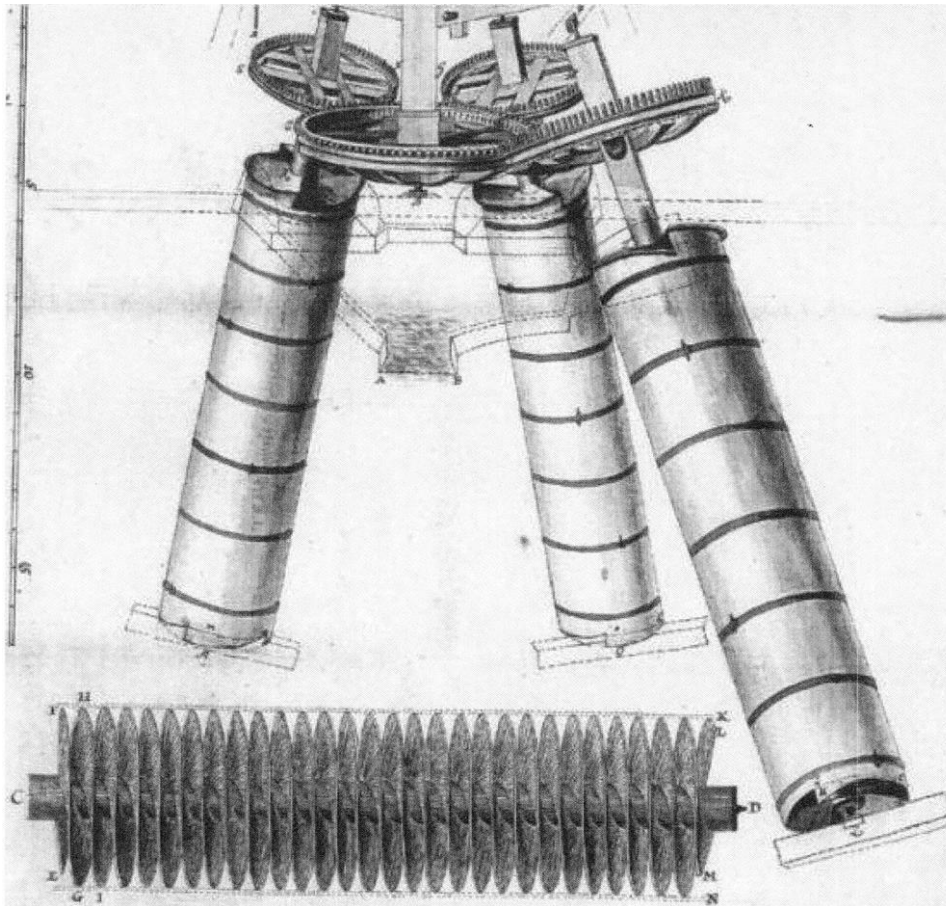
Een doorsnede van een vijzelmolen. De draaiende wieken (buiten beeld) brengen een verticale as – de koningsspil – in beweging. Onder in de molen zit op deze spil een houten tandwiel (onderbonkelaar), waarmee de vijzel aan het draaien wordt gebracht. Deze schroeft het polderwater omhoog naar het boezemwater (naar een tekening van G. Krook uit 1850 in F. Stokhuyzen, "Molens", 5^e druk).

Het verhaal van de uitvinding had in de hoogste kringen interesse opgewekt. Vier dagen na de gecommiteerden kregen Opdam en zijn compagnons in de molen bezoek van de jeugdige erfstadhouder prins Willem V en zijn zuster prinses Carolina.¹⁰

Intussen was professor Lulofs al begonnen met proefnemingen. Hij stelde vast dat deze molen veel beter presteerde dan twee schepadmolens en zelfs iets beter dan twee klassieke vijzelmolens samen. De bouwkosten van de "nieuw geïnventeerde" molen waren echter maar weinig hoger dan die van een normale poldermolen. Dat was boven verwachting. Op 9 juli 1756 verleenden de Staten van

¹⁰ *Nederlandsche Jaerboeken* [etc.], tiende deel, Amsterdam 1756, blz. 585-586.

Holland dan ook het gevraagde octrooi voor de tijd van twintig jaar. Ook de toegezegde beloning werd uitgekeerd.¹¹

Tekening bij de octrooiaanvraag van Opdam, Klaverweijde en Van Marle (Nationaal Archief). Elke houten vijzel (onder) is ingebouwd in een meedraaiende houten cilinder. Daarom werd dit type ook wel een tonnemolen genoemd. Het tandwiel boven aan de as van elke vijzel werd aangedreven door een tandwiel op de koningsspil. Het geheel was geplaatst binnen de molen.

De eerste klant die de uitvinding wilde toepassen was het comité tot droogmaking van de Noordplas. Op 7 juni 1759 ondertekenden Van Marle, Opdam en Klaverweijde het contract in het Rechthuis te Noordwaddinxveen.¹²

Ook aan het bestuur van de polder Heerhugowaard werden – na uitgebreide aanvullende en goed geslaagde proeven – in 1761 een paar

¹¹ G. Doorman, *Octrooien voor uitvindingen in de Nederlanden uit de 16e-18e eeuw*, s-Gravenhage 1940, blz. 311.

¹² *Nederlandsche Jaerboeken* [etc.], tiende deel, tweede stuk, Amsterdam 1756, blz. 673-675; *De nieuwe verbeterde vysel of tonne molen door den heer Adrianus van Marle, Ferdinand Obdam en Klaas Klaverweyde zo gezegt word uitgevonden* [etc.], 1762.

nieuwe vijzelsystemen verkocht. Ondanks veel gunstige media-aandacht wilde het echter verder niet vlotten met het werven van nieuwe klanten. Oorzaken hiervan waren vooral “vooroordeelen van onkundigen” en tegengestelde belangen binnen waterschappen en polderbesturen. Ook bij sommige molenaars was weerstand, zij vonden het maar niks, al die nieuwigheid.¹³

Een polder die in elk geval wel grotendeels werd drooggemalen met de geotrooieerde vijzelmolens, was de eerdergenoemde Noordplas, in de periode 1760-1765. Deze polder grenst aan Waddinxveen. Mogelijk had men in dit dorp een eeuw later nog goede herinneringen aan het gebruik van de uitvinding bij de droogmaking en vermeldde hoofdonderwijzer Regt het daarom in 1870 in zijn boekje.

Overigens waren onze uitvinders in die tijd wat in de vergetelheid geraakt. De schrijver van het *Biographisch woordenboek der Nederlanden*, A.J. van der Aa, plaatste in 1854 een verzoek om inlichtingen over hen in het tijdschrift *De Navorscher*.¹⁴

Voor wat betreft Klaverweijde was de “opbrengst” tien regels in het 21-delige biografisch woordenboek en aan Van Marle wijdde Van der Aa één regel. Opdam is helemaal niet vermeld met een eigen lemma in het woordenboek. Blijkbaar wist een eeuw na zijn dood niemand meer iets over hem te vertellen. Dat is wel wat zuur, want Opdams tijdgenoten waren het erover eens, dat juist hem de meeste lof toekwam voor het bedenken en ontwikkelen van de besproken uitvinding.¹⁵

¹³ Regionaal Archief Alkmaar, toegang 0708 Archief van de polder Heerhugowaard 1624-1980, inleiding op de inventaris; *Nederlandsche Jaerboeken* [etc.], dertiende deel, tweede stuk, Amsterdam 1759, blz. 1047-1049; Zeischka, blz. 293-296; Doorman, blz. 311.

¹⁴ *De Navorscher*, deel 4 (1854) blz. 159.

¹⁵ *Nederlandsche Jaerboeken* [etc.], tiende deel, tweede stuk, blz. 675.